

Kap Verde Nytt

medlemstidning för
Vänskapsföreningen
Amigos de Cabo Verde

Nummer 2/ 2013 Årgång 23

10° Aniversário da PMI/PF em Cabo Verde

Årsmöte och årsfest blir i år den **31 augusti**, detaljer i tidningen.

Många medlemmar i vår förening har genom åren arbetat för PMI-PF, den kapverdiska barn- och mödravården. I vintras firades deras 35-årsjubileum, vilket ägnas stor plats i en extratjock tidning.

Projektfonden har fått stort gensvar och de utvalda projekten presenteras.

Stjärnhimlens förskola utvecklar sitt samarbete med Black Panthers och samlade in nära 5.000 kronor på under en Kap Verde-vecka i maj.

Färsk fisk från Kap Verde finns att köpa i Stockholm.

Socialantropologen Lisa Åkesson, kommer även till nästa årsmöte och berättar om sin forskning i Kap Verde. Läs intervjun med henne.

Välkomna till

Amigos de Cabo Verdes årsfest

lördagen den 31 augusti 2013 kl. 19.00–24.00

på **Pumpan**, Färgaregårdstorget 1 på Söder i Stockholm, T – Skanstull

Catchupa för 50: - och andra Kapverdiska specialiteter, dryck och drinkar kommer att kunna köpas i baren. (OBS endast betalning med kontanter).

Musiker från Göteborg och DJ Luizinho ska få oss upp på dansgolvet även i år.

16.00 – 19.00 LOPPIS – till stöd för projektfonden. Vi tar tacksamt emot gåvor med anknytning till Kap Verde/Afrika - böcker, prydnadsaker, tavlor, kläder, textilier, mat, dryck m.m. Inlämning på Pumpan fr.o.m. kl. 15.00.

16.00 – 17.00 ÅRSMÖTE – formell genomgång.

17.00 – 17.30 ÖVRIGA FRÅGOR – fri diskussion

17.30 – 18.00 PROJEKTFONDEN – redovisning av projekten som fått årets projektstöd.

18.00 – 19.00 FÖRELÄSNING – med Lisa Åkesson, socialantropolog och lektor vid Institutionen för globala studier i Göteborgs universitet, berättar om sin forskning och sina fältvistelser i Kap Verde.

19.00 – 24.00 FEST – med fotoutställning, dansuppvisning, gästande musiker från Göteborg och disco med DJ Luizinho. Den som vill kan ta med sig sin gitarr och ansluta till sällskapet.

Festen kostar 100: - vid föranmälan genom inbetalning på Amigos postgiro 92 12 38-2 (skriv ditt namn + ev. antal medföljande barn) eller 150: - vid dörren. Barn upp till 15 år fritt inträde.

Hjärtligt välkommen önskar styrelsen!

Besök gärna vår hemsida www.caboverde.se och föreningens grupp på Facebook

foton: Veri Betnér

Basar på förskola stödde Black Panthers

Stjärnhimlens förskola på Hammarö i Karlstad har under en lång tid alltmer fördjupat sitt samarbete med daghemmet Mini Black i Praia. I maj var det åter dags att genomföra en basar för att stödja daghemmet och informera om dess verksamhet.

Förskollärarna Maj, Ulrika och Annelie säljer kläder

Basaren hade föregåtts av en veckas aktiviteter med kapverdianskt tema på förskolan. Lekar, bildvisning och musik från Kap Verde fanns på programmet och barnen provade kapverdianska rytmer på trummor de själva hade byggt under veckan.

Finalen på denna vecka var basaren, där föräldrarna bidrog genom att baka bröd och skänka kläder och leksaker att sälja. I trädgården grillades korv och man sålde kaffe o hembakat bröd. Väggarna pryddes av barnens teckningar och foton från veckans aktiviteter.

I år fick man ihop den imponerande summan av över 4.900 kronor, som skickats till Mini Black De har svarat med att skicka foton och teckningar från barnen som tack för stödet från de engagerade barnen, föräldrarna och personalen på förskolan.

Stjärnhimlens förskolan har nu fått finansiering till en studieresa med fyra personer under hösten 2013 för att besöka Mini Black i Praia och ha workshops med kapverdianska förskollärare.

Stort intresse för projektstöd

Vår nya fond för projektstöd fick ett oväntat stort gensvar. Under ett par veckor i april kom det in hela åtta ansökningar om stöd till projekt, spridda på fem olika öar.

Projekten hade många inriktningar som utrustning av skolor, drogbehandling, stöd till ungdomar och fiskekooperativ, utbyggnad av sanitära anläggningar och en distrikts-sköterskemottagning.

Sedan förra sommaren har ca 17.000 kronor flutit in i fonden tack vare löpande bidrag och överskottet från årsfesten. Det var ingen lätt uppgift för styrelsen att bestämma hur dessa pengar skulle användas. Vi prioriterade projekt, som är klara i sitt syfte och där våra pengar kan göra verklig skillnad. Det var också ett plus att kunna ge stöd till några av de mindre öarna och till projekt där det verkar finnas bra möjligheter att hålla kontakt och följa hur de utvecklas.

Valet föll till sist på två projekt, som får 10.000 kronor var, ett på Brava och ett på São Nicolau. På Brava vill kommunen anskaffa 25 bord och stolar, tillverkade av lokala snickare till elever på förskolan Nho' Taninho i Lém och på São Nicolau går stödet till en samhällsförening i Pregoica, för att köpa fiskeutrustning till ett kooperativ av fiskare.

Dessa projekt kommer att presenteras närmare i anslutning till årsmötet i augusti.

PMI/PF firades

Mödra- och barnhälsovården – PMI/PF "Reproduktiv Hälsa" firade 35 år sedan starten med ett digert program två dagar i november 2012, i kulturcentret i Mindelo.

Kap Verdes hälsovårdsminister talade om hur projektet bidragit till landets utveckling. Idag är det få länder i Afrika, om något utom Kap Verde, som kommer att nå WHO's hälsovårdsmål 2015 och det är tack vare den grund som lades från början.

FN-representanten talade om hur riktig en satsning är på primärhälsovård i alla utvecklingsländer. Ofta kostar det inte särskilt mycket, men ger oerhört mycket igen i fråga om en frisk befolkning.

En av portalfiguerna bakom projektet, en kvinna som länge ledde landets kvinnoförbund, betonade vikten av det vi här kallar för PMI/PF för kvinnans emanciperings.

Eventet var arrangerat med en utställning, teater och en film ihopsatt av Dr Björn Wenngren som visade verksamheten och personerna på 1980-talet. Talarerna var många och praktiskt taget alla som var med från pionjärtiden hade inbjudits, såväl läkare som vaktmästare och alla belönades med diplom.

FN-representanten Petra Lantz som är svenska, sa i sina slutord att hon var stolt över att hennes föräldrars och Svenssons skattepengar gått till detta på många sätt exemplariska projekt, som fortsätter att utvecklas i enlighet med dagens krav och som startade så bra.

Rädda Barnens centrala roll för projektet prisades och för den har organisationen tilldelats en medalj och diplom. Tre kapverdier medaljerades samt Harriet Birkhahn, Björn Wenngren och undertecknad. Så uppmärksamman blev man sällan i det internationella arbetet, men allra roligast var att träffa alla pionjärer och kollegor från tiden!

Per Tamm

Att förskjuta berg

I augusti 1977 startade ett mödra- och barnhälsovårdsprojekt på Kap Verde med stöd av Rädda Barnen. Syftet var att förbättra hälsan för alla barn under fem år och landets kvinnor i fertil ålder. SIDA stödde det ekonomiskt till 80 %. Den första PMI/PF-kliniken startade på ön São Vicente.

Solidaritetsinstitutet hade skapats 1974 med uppgift att administrera den internationella hjälp som gavs till folket på Kap Verde från omvärlden. När självständigheten kom 1975 övertogs deras uppgift av departement och ministerier. Skyddet för barn och gamla - genom daghem, pojkhem och sociala institutioner, fortsatte de att driva. Där ingick även ansvaret för den mödra- och barnhälsovård som skulle byggas upp.

Det blev med Solidaritetsinstitutet som SIDA och Rädda Barnen lade upp en femårig plan för utbyggnad av mödra- och barnhälsovård samt familjeplanering, PMI/PF (*Protecção Materno-Infantil e Planeamento Familiar*). Samarbetet skedde med hälsoministeriet under de år PMI/PF byggdes upp. Rädda Barnen betalade drifts- och byggnadskostnader samt löner för den svenska personalen. Kap Verde finansierade den kapverdiska personalens löner. Rädda Barnen hjälpte även till att utrusta de första daghemmen i Praia, Mindelo och på ön São Nicolau samt tre pojkhem.

PMI/PF startade i provisoriska lokaler i det gamla sjukhuset i staden Mindelo. I området Bela Vista byggdes en tidigare skola om till den första PMI/

PF-kliniken. Där fanns, förutom mödra- och barnhälsovård, även en byggnad för hygien med tappställe för dricksvatten, WC och duschar. Kliniken utgjorde också ett nationellt utbildningscenter med samlingshall, dit personal från hela landet kom till årliga seminarier. Där fick mammorna undervisning i hygien, näringslära, familjeplanering m.m. Familjeplaneringen skulle bli den svåra nöten att knäcka. Det fanns ett motstånd bland männen och den katolska kyrkan.

Den ständiga torkan gjorde livet mycket svårt för många människor. Näringssituationen för framför allt barnen var inte bra. Många åt en ensidig majsdiät, med bristsjukdomar som följd. I fiskebyarna klarade man sig bättre.

Dr Arsénio de Pina var länge den enda barnläkaren. I början arbetade han både på barnsjukhuset i Mindelo och med barnhälsovården. Rädda Barnen hjälpte till med förstärkning och 1979 kom Björn Wenngren som barnläkare till sjukhuset.

Dr. Rosário ansvarade för mödravården och familjeplaneringen. Barnmorskan Harriet Birkhahn var med från starten och fick utbilda många kapverdiska sjuksköterskor i mödravård och familjeplanering på de olika öarna. Under hela uppbyggnadsperioden var Per Tamm projektets administratör. Han hade två counterparts som tränades upp att ta över hans arbete vid överlämnandet.

Verksamheten växte snabbt och på fyra år hade man nått ut till alla öar. Ön Santiago, där halva landets befolkning bodde blev den sista. Det tog några år till innan alla kliniker där var igång.

Efter fem år hade barnadödligheten sjunkit från 12 % till 6 %. Kap Verde hade placerat sig som det bästa landet i Afrika när det gällde vaccinations-täckning. Man fick bukt med diarréer som tagit många spädbarns liv tidigare. Barnens nutritionsstatus förbättrades med undervisning och förstärkning av de undernärda barnens kost, med mjölkpulver blandat med olja.

Familjeplanering fanns på varje klinik. Många kvinnor slets ut med många och täta graviditeter. Åtta till tio barn var ingen ovanlighet. Nu fick de möjlighet att bestämma hur många barn de vill ha.

Ett decennium efter starten var familjeplaneringen fortfarande den stora utmaningen. Sexton PMI-

kliniker hade då byggts och totalt fanns 23 mottagningar. Man nådde praktiskt taget varenda mamma och nyfött barn i landet. Nästan alla barn blev vaccinerade mot stelkramp, kikhosta, difteri och polio. Mot mässling var 80 % vaccinerade.

Bristen på utbildad personal blev det största problemet. PMI/PF hade i princip tagits över av den kapverdiska staten. Hälsobudgeten låg på 7 % av statsbudgeten, en hög siffra. Från att inte ha haft någon förebyggande hälsovård alls, hade Kap Verde Afrikas bästa. Där var PMI/PF en av de viktigaste byggstenarna.

En satsning som förskjutit berg.

*Gunilla Borgenvall
(Arbetade för Rädda Barnen 1981-84 som barnsjuksköterska med att bygga upp PMI/PF på ön Santiago)*

*Källa:
Barnen & Vi, Rädda Barnens tidning*

Två röster om PMI/PF

- Jag tror inte att det någonstans i Afrika finns en mödra- och barnhälsovård som fungerar så bra som vår.

*Irineu Gomes
(Kap Verdes första hälsominister)*

-PMI/PF är ingen märkvärdig organisation, inget sofistikerat, men mycket funktionellt. En organisation som räddar liv.

Dr. Pina (barnläkare)

Rismjöl och gröna blad

På 1980-talet arbetade sjuksköterskan Wiveca Roos-Arbeus som kooperant på PMI-PF på den lilla ön Brava, minst utvecklad och mest isolerad i Kap Verde. För tre år sedan gav hon ut boken *De stenätande getternas land*, där hon bland annat skildrar sin tid där.

Med anledning av PMI-PF:s jubileum publicerar vi ett kapitel från boken, där hon beskriver hur det kunde vara att arbeta på PMI under organisationens uppbyggnadsfas.

Kontakta styrelsen om du vill läsa hela boken.

Vägen upp till PMI-PF, *protecao marterno infantil-planeamento familiar*, den förebyggande mödra- och barnvårdsstationen, gick brant uppåt över stenklädda gator och mellan små, enkla, fallfärdiga stenhus och större, praktfullare men likväl fallfärdiga, hus i portugisisk stil. Vi passerade vårt eget hus på vägen från sjukhuset och kunde slinka in och få oss en kopp kaffe hos Bemvinda innan arbetet på PMI tog vid.

Kliniken låg inrymd i ett vackert gammalt stenhus med mycket detaljer av trä. Till höger innanför entrén låg väntrummet som var fullt av mödrar och barn. Detta var kvinnornas domäner. Hit kom sällan eller aldrig en man.

Svenska Rädda Barnen hade under en lång rad av år byggt upp PMI-verksamheterna med enkla men grundliga och väl genomtänkta metoder. Man hade lagt ner mycket resurser på att utbilda inhemska *empregadas*, och på somliga större öar även sjuksköterskor, i detta preventiva program. Det förebyggande arbetet för mödrar och barn var prioriterat och mycket väl förankrat hos hälsovårdsministeriet. Det ingick i den hälsostrategi man lagt fram efter självständigheten. PMI spelade liksom i en annan division än landets övriga hälsovård. Här fanns en genomtänkt struktur och metodutveckling. Verksamheten följdes kontinuerligt upp med statistik, regelbunden utvärdering och återkommande fortbildning för personalen. Hälsovårdsministeriet krävde månatliga

rapporter om antalet födda, påbörjade graviditeter, vaccinationsstatistik och uppgifter om undernärda, *malnutrierade*, barn. Vi skulle även skicka rapporter om antalet spiraler som sattes in och hur många kvinnor som påbörjat familjeplanering med p-piller eller p-sprutor.

Att börja arbeta på PMI kändes hemvant, det var som att komma till en mödra- och barnvårdscentral från förr - men med färre och enklare hjälpmedel.

På kliniken fanns två *empregador*; Chuncha och Maria. De hade ingen annan formell utbildning än några års skolgång och var mer rekryterade utifrån sin ställning i samhället som goda samhällsmedborgare. De var själva mödrar och gifta med män som hade anställning. De var goda förebilder och, vilket inte var minst viktigt, accepterade av männen som ofta med stor tveksamhet släppte i väg sina kvinnor till PMI.

Chuncha och Maria tog vänligt emot oss den första dagen och visade oss runt i huset. Golvets träplankor svajade betydligt på vissa ställen och kändes osäkra att gå på. Här och där fanns stora hål som man försökt täcka genom att placera ett skåp eller en stol över.

Till vänster innanför entrén låg barnmottagningen. Där vägdes och mättes barnen. Där fick de sina vaccinationer, järntabletter, multivitaminer och maskmedel vid behov. Där selekterades också riskbarnen ut. Det

var de barn som vägde för lite och befann sig på den riskfyllda eller ”varningens väg”, markerad med gult på tillväxtkurvan. Mödrarna ansvarade själva för sina barns hälsokort där tillväxtkurvorna var pedagogisk inlagda i olika färger. Grönt för normalvikt, gult för undervikt och rött för svårare undernäring. Mammorna tog med sig hälsokorten till mottagningen en gång per månad. De undernärda barnen låg på ”den farliga, röda vägen”. Dessa barn och mödrar fick stanna kvar efter mottagningens slut för att få lektioner på husets bakgård, *atrio*, under bar himmel.

Man undervisades i näringslära och vikten av amning. Barnen vägdes sittande i en tygpåse, med hål för benen, vilken hängdes upp på en kraftig krok längst ner på den runda, bärbara vägen. En av *empregadora* höll upp den med rak arm. Mina tankar gick till mormors gamla fiskhandlare som kom på sin flakmoppe varje tisdag och mätte upp fisk på sitt besman och höll upp den till beskädan framför mormor som granskade den noga innan hon bestämde sig för att köpa.

Att se de här vackra barnen med sina stora, bruna ögon där de satt i påsen med sprattlande ben väckte blandade känslor hos mig. De var så förtjusande söta där de satt och samtidigt så hjälplösa, så utlämnade till de skrattande vuxna runt omkring. En del barn satt alldeles stilla i påsen tills det hela var över, tagna av stundens allvar. Andra protesterade vilt över att tvingas utsättas för den smått förnedrande behandlingen. Jag hade svårt att se det komiska i situationen. Men ibland kunde jag inte låta bli att lockas med av kvinnornas skratt som egentligen bara var goda och medkännande.

- *Cuitade!* Stackars liten!

De lade sina huvuden på sned samtidigt som de lade handen över munnen för att hindra det porlande skrattet att komma ut. De små barnen var så intagande att det var svårt att låta bli att dra på munnen. De lite större barnen slapp påsen. I stället fick de hänga på raka armar och hålla i en träpåk som var fäst i ett rep som krokades i vägen. Stolt grabbade de tag i påken och hängde som Tarzan en stund tills vi hunnit läsa av vikten. Det var ett mycket praktiskt sätt att skö-

ta vägningen på, särskilt när PMI åkte på utfärd, *saida*, med mobila teamet till de avlägsna belägna byarna som fick besök en gång per månad.

Till de undernärda lagades gröt, *papa mixta*, med hjälp av inhemskt tillgängliga produkter. Chuncha och Maria visade mammorna hur man rörde ihop den näringsriktiga gröten.

- *Njos ta toma arroz moido junto com peixe torrado*. Ni tar malt ris och blandar med torkad, mald fisk

Chuncha visade ingredienserna som låg i skålar framför henne.

- *Depos njos ta panha folhas verde, que njos ta torre e poi na papa*. Sedan tar ni gröna blad som ni torkar och strör över gröten.

- *Ka ta da! Folhas verde e comida di galinha!*

Kvinnorna protesterade. Det går inte! Gröna blad är mat för hönor!

- *Ta da sim*. Jo då, det går visst.

De flesta gröna blad som fanns tillgängliga på ön gick bra att använda utom bladen till ”vanlig” potatis, *batata inglesa*, vilka var giftiga. Dessutom tillsattes malda bönor, *fejao* och mjölkpulver från UNICEF samt Karlshamns olja från Sverige. Slutligen tillsattes en liten gnutta socker för energin och smakens skull.

På detta sätt lagade man en näringsriktig måltid som garanterade intag av kolhydrater, protein, fett, kalcium, A-vitamin och andra viktiga vitaminer och mineraler.

Gröten portionerades upp på små leksaktallrikar av plast i glada färger. Barnen åt med god aptit. Mammorna skrattade och pratade i munnen på varandra, nöjda med att deras barn fick ett mål mat. De undernärda barnens mödrar fick en liten tilldelning av mjölkpulver och olja. Resten av ingredienserna måste de ordna själva - vilket inte var så svårt då ris och fisk var basfödan i landet.

De riktigt svårt undernärda barnen måste tas om hand på sjukhuset. Marasmus och kwa-shiorkor var två farliga tillstånd som krävde behandling och långvarig näringstillförsel.

Med ett bra preventivt arbete blev det färre fall som krävde sjukhusvård.

I rummet innanför barnmottagningen utfördes graviditetskontroller. En enkel trätratt, ett väl använt måttband, en sliten badrumsvåg, ett stetoskop, en blodtrycksmanschett och en graviditetssnurra för att beräkna nedkomst var de hjälpmedel som fanns. På ett litet bord låg också en enkel blodvärdesmätare samt burkar med järntabletter och multivitaminer. Även här gällde det att selektera ut riskpatienter. Dit räknades bland annat förstföderskor, kvinnor med fler än fem förlossningar, kortvuxna kvinnor eller mycket unga kvinnor. Blivande mödrar vilka tidigare haft någon form av komplikation och kvinnor med blodbrist eller någon typ av infektion var också riskmammor. Även flerbarnsgraviditeter och förhöjt blodtryck var varningstecken.

Dessa mammor blev tillsagda att inte föda i hemmet. De uppmanades att ta sig till sjukhuset. En del skickades till Praia, i god tid innan nedkomst, där det fanns möjlighet till kejsarsnitt. Även om kejsarsnitt inte alltid är det bästa i tredje världen där man har många graviditeter, och där risken för uterusruptur - att livmodern brister - är stor, var det ibland nödvändigt. Man markerade med rött på riskmammornas egen lilla "ficha" ett enkelt kort motsvarande en graviditetsjournal. Råden följdes inte alltid. Det fanns olika skäl till det.

Ett av skälen var att de flesta kvinnorna kände större trygghet i att förlösas av bybarnmorskorna. Det var "kloka gummor", för det mesta analfabeter, men med mycket stor och gedigen erfarenhet av både normalförlossningar och svåra komplikationer. Det fanns nästan en i varje by och arbetet gick ofta i arv från mor till dotter.

Bybarnmorskorna fanns alltid tillgängliga och ibland hade kvinnorna en mycket lång väg att vandra till sjukhuset. Från de mest isolerade byarna fanns inga farbara vägar och därmed inga transporter. En kvinna från en sådan by måste komma till stan, *Vilan*, i god tid före planerad nedkomst. Det fanns inte alltid någon släkting att bo hos och om så fanns, blev det en mun till att mäta. Det

var alltså ingen självklarhet att råden om att föda på sjukhuset följdes.

Redan vid vårt första besök på PMI förstod vi att detta skulle bli vårt allra viktigaste och mest prioriterade arbetsfält. Att utveckla arbetet på PMI i samarbete med nyckelpersoner ute i de olika byarna måste vi sätta i främsta rummet. Det behövdes utbildning till bybarnmorskorna och fortlöpande kunskaper till mödrarna om barns grundläggande behov, till vardags och vid sjukdom, för att kunna komma tillrätta med mödra- och spädbarnsdödligheten. Vi behövde också ta itu med familjeplaneringen som legat på en låg nivå under det senaste året.

Efter en tid stod det också klart för oss att även våra *empregadas* behövde mera fortbildning. Trots att de verkade duktiga och kompetenta på många sätt märkte vi att bedömningarna ibland gjordes på lite lösa grunder eller att risker förbisågs eller missades helt. BCG-vaccinationerna (mot tuberkulos) på barnen sattes inte alltid korrekt, det vill säga alldeles under huden som just denna typ av vaccination måste ges. Mediciner delades ut mer på rutin än på indikation. Man överlät mycket av ansvaret på kvinnorna själva. De undernärda barnen följdes inte upp via hembesök så att man fick veta om råden följdes eller inte. Det var inte alltid som budskapet om kostråden gick hem hos mammorna.

Biträdena hade helt enkelt fått lära sig vissa metoder som skulle tillämpas på alla PMI-stationer men man förstod inte självklart varför kontrollerna var nödvändiga. Det var naturligtvis inte så konstigt med tanke på att de som valts ut till *empregadas* oftast saknade utbildning; såväl vårdutbildning som vanlig, längre allmän skolutbildning. Det var i stället mer imponerande att de faktiskt hade klarat att sköta PMI-kliniken helt på egen hand efter det att våra företrädare rest hem.

I det lilla rummet efter väntrummet och alldeles innanför *atrion* fanns en gynekologstol. Detta var det "hemliga rummet" där de gynekologiska undersökningarna genomfördes under största möjliga diskretion. Här

satte man in spiraler - ofta i hemlighet. Det var en sjuksköterske-barnmorske- eller läkaruppgift och fick inte överlätas på *empregadas*. Därför hade den verksamheten inte varit i gång det senaste året, då PMI inte bemannats fullt ut.

Det fanns ett motstånd mot familjeplanering på ön. Det berodde främst på att de brunklädda, katolska prästerna utövade ett starkt inflytande på folk i detta avseende. Den katolska tron förbjöd kvinnorna att sätta sig emot Guds och makens vilja. Det var inget annat än ett effektivt sätt att kontrollera kvinnornas sexualitet och makten över deras egna och sina barns liv.

- *Igreja ka ta gosta de PMI!* sa kvinnorna. Kyrkan tycker inte om PMI!

På något sätt tycktes p-piller vara mer accepterat av männen än spiral. Vi förstod snart varför. Om männen lämnade ön av något skäl, för fiske eller några dagar i huvudstaden, tog de helt enkelt med sig kartan med p-piller. Det var en garanti för att kvinnan inte skulle vara otrogen under deras frånvaro. Att hela menscykeln rubbades och att skyddet för kvinnan upphävdes, även sedan de själva återkommit, förstod man inte. Det tycktes inte hjälpa med den information kvinnorna själva fick på PMI om hur saker och ting hängde ihop. När de kom hem blev de i alla fall inte tagna på allvar av sina män, vilka hellre drog sina egna slutsatser och med sina beslut kunde äventyra kvinnans hälsa.

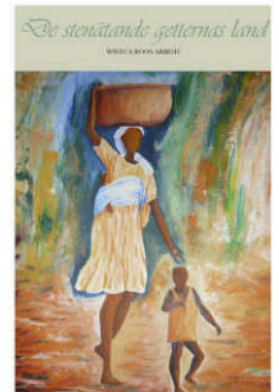
Mot denna bakgrund framstod spiralinsättning som det bästa sättet att skydda sig mot oönskad graviditet. Mira skulle under den närmaste tiden få ta sig an uppgiften att sätta in spiraler på löpande band för att komma i fatt med det eftersatta arbetet. Kondomer nyttjades bara sparsamt och begreppet aids eller hiv-virus fanns vid denna tid bara som något diffust, oklart fenomen i USA, där det ännu så länge bara tycktes ha drabbat ensaka homosexuella män. Detta var åtminstone det besked vi fått av våra vänner infektionsläkarna hemma i Sverige, strax innan vi for. Det fanns "ingen anledning till oro" och det var "ingen fara för någon större smittspridning".

Under de följande åren skulle vi många gånger komma att stå utan handskar på sjukhuset. Vi tvingades att utföra provtagningar och många andra arbetsuppgifter utan att kunna skydda oss. Det gav en gnagande oro med tanke på smittrisk för många andra sjukdomar. Vid förlossningarna höll vi hårt på att det måste finnas handskar. *Mimisinha* tvättade och kokade handskar till oigenkännlighet. Att trä på sig sladdriga och uttjänta gummihandskar blev en konst vi lärde oss till fulländning.

Vid hemkomsten några år senare var aids en daglig fråga. Den mediala bevakningen var enorm och varje dag kunde man läsa om den ökande smittan. Afrika var värst drabbat och den kontinent där det hela tycktes ha börjat. Många ångestfyllda tankar hann passera innan vi själva, efter genomgången hälsokontroll, fått svar på våra prover.

Nej, kondomer var inte särskilt populärt och heller ingen garanti mot graviditet. Så länge som det i första hand var kvinnans önskemål att barnbegränsa och inte mannens, spelade det ingen roll hur många kondomer vi delade ut på PMI. En mans värde mättes ofta i hur många barn han lyckats avla och det gärna med så många kvinnor som möjligt.

Machokulturen på Kap Verde, i allmänhet och på Brava i synnerhet, var ett faktum och något vi måste lära oss att förhålla oss till och möta på ett sätt som kom kvinnorna till godo, i stället för att motarbeta den. Vi började utarbeta strategier där vi faktiskt även kunde motivera männen. Det gällde bara att närma sig problemet på rätt sätt och med de rätta kanalerna och kontakterna. Här kom senare de viktiga nyckelpersonerna på Brava in i bilden. Men vägen dit var lång och den kantades av många kvinnoöden.

Lisa Åkesson tillbaka till årets fest

På förra årsmötet fick vi träffa socialantropologen Lisa Åkesson, som bl.a. leder forskningsgruppen *Migration och mångfald* vid Institutionen för globala studier på Göteborgs universitet.

Hon studerar olika aspekter av transnationell migration och har främst analyserat dess betydelse för dem som stannat kvar i ursprungslandet. Mycket av hennes forskning har kretsat kring förhållandena på Kap Verde.

Lisa kommer tillbaka till årsmötet i år och har intervjuats för tidningen av Alicia Månsson.

Hur kom det sig att du började forska på Kap Verde?

Jag var på där första gången 1996, och två år senare började jag samla in empiriskt material för min avhandling (antropologiskt fältarbete).

Jag ville studera portugisisktalande länder, eftersom jag tidigare arbetat i Angola, och jag var också intresserad av migration. Den kombinationen gjorde Kap Verde till ett rätt självklart val. Innan jag definitivt bestämde mig åkte jag dit för att känna efter om jag skulle trivas där – och det gjorde jag direkt.

En sak som jag redan från början gillade var det blandade och kosmopolitiska. Att kreolkulturen består av influenser från olika håll, men att det också är så lätt att vara utlänning där eftersom alla (via migrerade släktingar) har en vana vid kulturell variation.

I vilka område har du utfört studier?

Jag har varit mest på Santo Antão (concelho de Ribeira Grande), São Vicente samt i Praia. Men jag har besökt alla öar utom Boa Vista, Maio och Brava. Anledningen till att jag valde de tre öarna var först och främst på grund av mina kontakter med kapverdier i Göteborg. Men även den historiska vikten av Porto Grande för migration bidrog till att jag valde São Vicente.

Vad har studien handlat om?

Min avhandling handlade om hur människor på Kap Verde tänker om migration. Vilka förväntningar och idéer de

har kring det. Eftersom utvandringen var stor på 90-talet, ville jag veta hur man pratar om migration, migration sett som en kultur.

Sedan gjorde jag ett projekt om remitteringar, där jag tittade på vad de används till; hur de påverkar relationerna mellan migranter och dem som bor kvar; hur de påverkar ekonomiska relationer på Kap Verde.

Ett pågående studie handlar om återvändande migranter och om och hur de bidrar till Kap Verdes utveckling. Jag har speciellt intervjuat småföretagare, även de som har misslyckats med sina företag. Jag har dessutom genomfört många andra mindre projekt.

Är du nöjd med resultat hittills?

Ja! Intressant är att vad som helst som har med migration att göra kan studeras på Kap Verde.

Vilka har varit de största utmaningar?

Att hitta ett sätt att förhålla sig till min bakgrund, som är så ohyggligt mycket mer ekonomiskt privilegierad än de flesta av mina kapverdiska vänner. Detta handlar om balansen mellan att försöka umgås med människor på lika villkor (vanlig vänskap helt enkelt), men att också bidra med lite pengar på ett bra sätt när det behövs.

Att Kap Verde har varit relativt okänt inom internationell samhällsvetenskaplig forskning. Detta har samtidigt varit en fördel eftersom jag och några andra forskare numera ibland benämns ”pionjärer”.

Att nästan alla på Kap Verde är så himla bra på att dansa!

Vad kommer du närmast att forska om i Kap Verde?

Jag söker pengar för ett nytt forskningsprojekt som ska handla om immigration i Kap Verde; närmare bestämt den roll som de nya portugisiska arbetskraftsinvandranerna spelar.

Alicia Månsson

Färsk fisk från Kap Verde

På ett styrelsemöte i våras berättade Luis Santos om Atlanten fisk, som importerar av kapverdisk fisk. Fisken transporteras direkt efter fångsten utanför Kap Verdes kust via Lissabon med flyg, som ändå går med passagerare. Den säljs färsk dagen efter på olika ställen i Stockholm.

I Kap Verde bedrivs ett hållbart fiske på djupt vatten - ju djupare, desto äldre fiskar, som gjort sitt för kretsloppet. Fisken som tas upp påverkar fiskebeståndet minimalt, fisken får växa till sig och tillgången är stor. En viktig aspekt är att exporten gynnar lokalbefolkningen och skapar arbetstillfällen.

Analyser visar att fisken från Kap Verde är helt unik, att den är världens renaste fisk. Det har inte regnat särskilt mycket under 20-30 år och förutsättningarna för jordbruk är dåliga. Därför utsätts inte jorden för övergödning som sedan kommer ut i havet fisken blir inte förorenad av nedfall genom regnet. De tester som gjordes på Arlanda fick göras om tre gånger, innan man vågade tro på att fisken inte innehöll några tungmetaller alls!

Amigos på festival

Amigos bord med Veri och Jonathan

En helg i mars hölls i Stockholm en västafrikansk kulturfestival, Jombo, med utställningar, musik, uppträdanden, konst, dans, workshops, mat, paneldebatt och mycket mer.

Amigos deltog med ett bord, där vi berättade om landet, föreningen och våra projekt. Vi visade upp ett fotogalleri från öarna, bjöd på catchupa och delade ut vår tidning. Intresset för oss var stort och de som var där tyckte det var en lyckad helg.

President Barack Obama bjöd i mars in Kap Verdes premiärminister José Maria Neves tillsammans med presidenterna i Sierra Leone, Senegal och Malawi till Vita Huset. USA har starka band med länderna. Dessa har stärkt sina samhällsinstitutioner som berör mänskliga rättigheter och förbättrat levnadsvillkoren för sina befolkningar. Delegationerna deltog i möten och event inom det bilaterala samarbetet som pågår.

FN:s nya representant på Kap Verde heter Ulrika Richardson-Golinski. Hon har efterträtt Petra Lantz som slutade sin tjänstgöring i december 2012. Båda är svenskor.

FN arbetar med frågor som rör reproduktiv hälsa och familjeplanering, kvinnors rättigheter, sociala frågor för barn och vuxna, fattigdomsbekämpning, frågor kring miljö och naturresurser, droger och HIV/AIDS. Mer information om FN:s arbete på Kap Verde finns på www.un.cv

Omvända migrationsströmmar pratade migrationsforskare Lisa Åkesson om i *Aktuellt* den 31 januari. – För tjugo år sedan var det ingen som kunde tro att Kap Verde skulle bli ett invandringsland. Men idag har portugiser, kineser och västafrikaner flyttat dit av olika orsaker.

Den ekonomiska krisen i Europa har medfört att många portugiser flyttar till de tidigare kolonierna i Afrika.

Kap Verdes fotbollslag har ännu en liten chans att kvalificera sig till VM i Brasilien nästa år. De ligger tvåa i sin grupp med fyra lag, där vinnaren går vidare. Laget har vunnit två hemmamatcher och har preliminärt tilldömts segern borta mot Ekvatorialguinea, som använt en otillåten spelare. Står domen fast, avgörs serien i höst i sista matchen mot ledande Tunisien.

Dr Arsénio de Pina, Kap Verdes förste och länge enda barnläkare, hade en viktig roll i uppbyggandet av Kap Verdes barnhälsovård.

Garoupa (havsabborre)

En delikat fisk, som importerats av Luis Santos. Direkt från saltvattenbad till att fjälla för gratinering med Luis' recept på "molho mantega".

Den kalla såsen ger fisken hummersmak, men det kan vara svårt att få tag på vissa ingredienser.

Kall sås (till ca 4 pers och 200g fisk/person)

Ca 3 dl fiskbuljong hålls i en skål och en skvätt lime pressas i. Stänk på lite olivolja, pressa eller finhacka vitlök/lök och salta & peppra efter behag.

Tillsätt ca 1 tsk tamarindsås och lite finhackad färsk chili. Håll slutligen i ströbröd för konsistensen och lite textur.

Såsen är obehandlad och ska serveras kall som ett tillbehör att doppa fisken i. Den gör att fisken får smak av hummer när man äter den doppad i såsen.

Molho mantega

Håll lite olivolja i en skål, lägg i en klick smör och blanda/ pressa med en gaffel. Hacka lite lök fint och pressa ner önskad mängd vitlök. Hacka ner persilja och koriander och avsluta med salt och peppar.

Såsen ska kännas som en pasta, liknande pestoröra. Den används marinera in fisken i, eller för att lägga i buken på fisken så det smälter i ugnen.

Tillagning av Garoupa

Om fisken är fryst tinas den i saltat vatten. Krydda fisken med salt och peppar, ev. citronpeppar.

Den tillagas bäst i ugn på 220° i ca 15 min, och sedan ytterligare 15 min i 175°, men inte längre än 30 min.

Om du flyttar ...

... skicka din nya adress till
cg.ahren@telia.com
så får du tidningen även i fortsättningen

Vänskapsföreningen

Amigos de Cabo Verde

www.caboverde.se
<https://www.facebook.com/groups/AmigosdeCaboVerde/>

Ordförande:

Leontina Barreto, Broddgatan 3
169 69 Solna, tel 070-260 87 57

Redaktörer:

Claes-Göran Åhrén, tel 0340-654424
Gunilla Borgenvall

Övrig styrelse:

Wiveca Roos Arbéus, sekr.
Claes-Göran Åhrén, kassör
Sylvia Hermansson, fadderprojekt
Alicia Borges-Månsson
Ragnar Ottosson, projektfond
Miguel Pinto
Veri Betné
Gunilla Borgenvall
Thomas Fahlman
Jonathan Howard

Medlemsavgift:

150:- kr, familj 200:-

Plusgiro:

92 12 38-2